

בבית המשפט העליון בשבתו כבית-משפט גבוה לצדק

[25.11.80, 8.10.80, 4.6.80]

לפני מ"מ הנשיא **ח' כהן** והשופטים **י' כהן**, **מ' אלון**

העותר, שהגן "אסיר בטחוני", מבקש לחייב את המשיב לספק לו מיטה בבית הכלא בו הוא מרצה את עונשו. סירוב המשיב נובע מנימוקי ביטחון.

בית המשפט הגבוה לצדק פסק:

- א. (1) אין לראות באי-אספקת מיטה לאסירים הביטחוניים משום אפליה פסולה לעומת אסירים פליליים. החלטת המשיב נובעת משיקולים ענייניים של שמירה על הביטחון בבתי הסוהר.
- (2) התארגנות האסירים הביטחוניים, המביאה לידי ביטוי עוינות לשלטון, מצדיקה את מסקנת המשיב, שיש לנקוט כלפיהם אמצעים ביטחוניים חמורים יותר מאלה הננקטים כלפי אסירים פליליים.
- ב. (אליבא דשופט י' כהן): אין לראות בתקנת בדבר הסטנדרד המינימלי לטיפול באסירים שנתקבלו בקונגרס הראשון למניעת פשע ולטיפול בעבריינים בשנת 1955, מגילת זכויות של אסירים, בין אם אלה אסירים ביטחוניים ובין אם אלה אסירים פליליים.
- ג. (דעת מיעוט - מ"מ הנשיא ח' כהן): (1) זכותו של אדם בישראל, שנידון למאסר, להיכלא בתנאים המאפשרים חיי אנוש תרבותיים. זכות זו היא מזכויות היסוד של האדם.
- (2) עונש מאסר בא לשלול מאדם את חירותו הפיזית, אך אין הוא בא לשלול ממנו את תדמיתו ואת רמתו האנושית.
- (3) הסטנדרדים בבתי הכלא צריכים להיקבע לפי צרכיו המינימליים של אדם מן היישוב; ולצורך קביעתם ניתן לפנות לתקנות בדבר הסטנדרד המינימלי לטיפול באסירים, שנתקבלו בקונגרס הראשון למניעת פשע ולטיפול בעבריינים בשנת 1955.
- (4) אפילו מוצדקים חששות המשיב מפני שימוש לרעה במיטות, שישופקו לאסירים ביטחוניים, אין בחששות אלה כדי להצדיק ירידה מתחת לסטנדרדים המינימליים.
- (5) כל אסיר בישראל, תהא סכנתו אשר תהא, ללא הבדל דת, לאום או השתייכות פוליטית, זכאי למיטה נפרדת משלו, כל זמן מאסרו.

= 537 =

מקורות המשפט העברי שאוזכרו:

[א] תהילים ו, ז.

הערות:

1. לשאלת אופיו של עונש המאסר ראה: [בג"צ 144/74](#) ליבנה נ' נציבות שירות בתי הסוהר, פ"ד כח(2) 686.
 2. על זכויות יסוד של אסירים ראה גם: [בג"צ 355/79](#), 370, 373, 391 קטלן ואח' נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד לד(3) 294.
 3. לשלילת זכויות מאסירים ביטחוניים, ראה [בג"צ 96/80](#) אלמלעבי נ' שירות בתי הסוהר ואח', פ"ד לד(3) 25; [בג"צ 881/78](#) ג'אפיר מחמוד מוצלח ואח' נ' מפקד כלא דמון, פ"ד לג(1) 139.
- התנגדות לצו-על-תנאי מיום 4.6.80. הצו-על-תנאי בוטל והעתירה נדחתה ברוב דעות נגד דעתו החולקת של מ"מ הנשיא ח' כהן.

העותר טען **לעצמו**;

ש' צור, סגן בכיר לפרקליט המדינה - בשם המשיב.

פסוק-דין

מ"מ הנשיא ח' כהן: ביום 4.6.80 נתן בית-משפט זה (בהרכב אחר) צו-על-תנאי, ובו נדרש נציב בתי הסוהר להראות טעם, מדוע לא תסופק לעותר מיטה. העותר נושא עונש מאסר של 25 שנה באחד מבתי הסוהר, והוא נמנה עם "האסירים הביטחוניים" הנאלצים לשכב על מזרנים המונחים על רצפת האבן. אותו הדין נוהג לכל מי שנמנה עם "האסירים הביטחוניים", יאה בית הסוהר אשר בו הוא כלוא אשר יאה.

בעתירתו התרעם העותר על הרבה פגיעות נוספות בזכויות, שהוא טען להן כאסיר, אך לעניין הדברים ההם נדחתה עתירתו. וזאת אשר אמר בית-משפט זה, מפי כבוד הנשיא לנדוי, בהחלטתו האמורה מיום 4.6.80:

"על התלונות בכללן יש לחזור ולומר שבית משפט זה אינו יכול לשים עצמו במקום האחראיים לניהול בתי הסוהר במדינה, הפועלים הם עצמם במסגרת של אילוצים שונים שמקורם בצפיפות הקיימת בבתי הסוהר בשל ריבוי מספר האסירים הכלואים בהם. מצדנו לא נוכל לעשות להסרת האילוצים הללו שהסרתם דורשת השקעת כספים מתקציב המדינה. זה ענין לקביעת עדיפויות שלא בית משפט זה הוא המופקד עליו, תהיה דעתנו על נושא כאוב זה אשר תהיה...".

לענין כל תלונותיו האחרות של העותר - פרט לאספקת מיטה בלבד - קיבל בית-משפט זה את טענת המשיב, כי ההגבלות השונות, אשר בהן רואה עצמה נציבות

= 538 =

בתי הסוהר נאלצת להכביד על חייהם של "האסירים הביטחוניים", מוסברות די הצורך בשיקול-דעתה, שלפיו קיים הכרח לנקוט נגדם אמצעי ביטחון מיוחדים. מה שאין כן - לכאורה - לענין המיטה, שלענין זה ניתן לו לעותר צו-על-תנאי כאמור: רוצה לומר - לכאורה - שלא האילוצים האמורים הנובעים מן הצפיפות שבבתי הסוהר ומקשיי התקציב ולא צורכי הביטחון המיוחדים, יש בהם כדי להצדיק שלילת מיטה מן האסיר.

ואולם הטעם האחד והיחיד, שהראה המשיב בתשובתו לצו-על-תנאי על שום מה אינו מספק מיטה לעותר, הוא, שצורכי ביטחון מוגנים זאת ממנו. וכל כך למה, שהמיטה או רגליה או כרעיה או ארוכותיה יכולים לשמש בידי אסירים "כלי משחית מסוכנים";

ואם לגבי-כל אסיר כן, לגבי אסירים ביטחוניים" לא כל שכן. והא ראייה, שכבר היה מעולם, שאסירים עקרו חלקים ממיטות ברזל ועשו מהם מוטות והיכו ופצעו בהם אסירים אחרים והסוהרים ואף חפרו בהם בורות ותעלות וקדחו בהם חורים בקירות. יש להניח, שלא היו אלה אסירים ביטחוניים אלא אסירים רגילים, שהרי לביטחוניים לא היו מיטות לעקור מהן, אך כאמור הרי הדברים קל וחומר; החשש והאפשרות שמיטות - או חלקים מהן - ייהפכו על-ידי האסירים הביטחוניים וישמשו בידם ככלים אלימים ופוגעים הוא גדול בהרבה ומוחשי יותר מן החשש והאפשרות האמורים בנוגע לאסירים הפליליים" (כלשון המשיב בתצהיר תשובתו). ולא זו בלבד אמרו, אלא אף גם זאת אמרו, שמיטות בתאי האסירים יכול ויהיו למסתור "מפני עינו הפקוחה של הזקיף" וימנעו שימוש יעיל בפתחי הצצה, שדרכם מציצים סוהרים לתוך התאים יומם ולילה.

ועוד יכול וישמשו מקומות מחבוא ויקשו על המעבר החופשי בתאים. כללו של דבר:
"על אף אי-נוחות מסויימת הנגרמת (לאסירים) כתוצאה מסירובו (של המשיב) לספק להם מיטות, אין נפגעת כל זכות מוכרת שלהם, ואי-הנוחות הנגרמת אינה שקולה כנגד הסיכון הביטחוני שיווצר בעקבות הספקת" המיטות (כלשון פרקליט המשיב בעיקרי טיעונו).

אין בלבי שמץ ספק בתום-לב ובכנות מניעיו של המשיב. אם הוא רואה בשכיבה על מיטה משום נוחות, ובשכיבה על הרצפה משום "אי-נוחות מסויימת", אין פלא שנדחית בעיניו נוחות האסירים מפני צורכיהם המשמעתיים והביטחוניים של הסוהרים. ואילו אמנם לא עמדה לפנינו אלא שאלת נוחותם או אי-נוחותם של האסירים בלבד, מסתמא לא היינו מתערבים בשיקול-דעתו של המשיב, שהרי כאמור לא עלינו לנהל את בתי הסוהר.

אולם חוששני, שלא שאלת נוחות או אי-נוחות עומדת לפנינו, כי אם שאלת זכות; ואין אני יכול לקבל את טענת הפרקליט המלומד, ששום זכות אינה נפגעת, כשמסרב המשיב לספק לאסיר מיטה.

זכותו של אדם בישראל, שנידון למאסר (או שנעצר כדון), להיכלא בתנאים המאפשרים חיי אנוש תרבותיים. אין בכך כלום, שזכות זו אינה קבועה מפורשות בשום חיקוק; זכות היא מזכויות היסוד של האדם, ובמדינת חוק דימוקרטית היא כה מובנת מאליה עד כי ככתובה וכחקוקה דמיא. וכבר נזדמן לנו לא פעם להדגיש, שאם המאסר

= 539 =

בא - הכרח אשר לא יגונה - לשלול אדם את חירותו הפיזית, אין הוא בא חלילה לשלול ממנו את תדמיתו ואת רמתו האנושית. ערים אנו לקשיים המרובים שבהתווית הגבולות בין הרעות והפגיעות הכרוכות בחיי הכלא ושאינן מהן מנוס, לבין רעות ופגיעות החורגות מן המותר, אפילו במסגרת השמירה על השקט והסדר בתוך בית הסוהר. ואין אנו באים בטרוניה על שלטונות בתי הסוהר, שהכרת אחריותם לשקט ולסדר היא העלולה מדי פעם להביאם לידי נקיטת צעדים והטלת מגבלות

החורגים מן המותר כאמור, אבל פשיטא שאמצעי פלוני הנראה בעיניהם יעיל ומועיל, ואפילו נחוץ מאד, לשם שמירה על השקט והסדר, אינו משום כך בלבד אמצעי כשר מבחינת הדין.

"תנאים המאפשרים חיי אנוש תרבותיים" - כיצד? יש לאדם תרבותי צורכי נפש נוספים על הצורך אך לחיות: יכול הוא, למשל, להתקיים ולחיות על-ידי שהוא מכניס אוכל לפיו בידיים ממש. אבל אדם תרבותי צריך צלחת, כף ומזלג לאכול בהם. אדם "תרבותי" הוא לאו דווקא חדור תרבות בזכות עצמו: אדם הוא החי בתקופה ובמקום, שאותה תרבות היא מסימני ההיכר שלהם. לא זו בלבד שכל אדם זכאי לקחת חלק בחיי התרבות של החברה אשר בתוכה הוא חי (סעיף 27 להצהרה האוניברסלית על זכויות האדם) וליהנות מהם, אלא זכאי הוא לעמוד בחזקתו, שתרבותה של החברה, שבתוכה הוא חי, היא תרבותו שלו. אמת נכון הדבר, שרמת החיים - ולו גם החיים התרבותיים - שבתוך כותלי בית-סוהר לעולם לא תוכל להגיע לרמת חיייה של חברה החיה ופועלת בחירות ובחופש. ומכאן ההכרח בקביעת סטנדרטים מינימליים לאותם "תנאים המאפשרים חיי אנוש תרבותיים" בתוך בתי הסוהר. בו בזמן, שכל, המרבה לעלות ולהוסיף על סטנדרטים מינימליים שכאלה ולשפר אותם, הרי זה משובח - הגורע מהם ואפילו אותם אינו מקיים, אינו יוצא ידי חובת תרבות מינימלית.

על השאלה, אם מיטה למשכב לילה נמנית או אינה נמנית עם הכלים הדרושים לאדם בישראל לסיפוק צרכיו המינימליים, עונה אני ללא כל היסוס בחיוב. לעניין זה אין נפקא מינה, שיש אולי גם עוד בישראל מבני-אדם, שאינם שוכבים על מיטות בלילות כי אם על הרצפה או על האדמה, אם מפני שאין ידם משגת, ואם מפני שלא למדו עוד דרכי תרבות (ואם מפני שסוטים הם לתענוגם). יוצאים מן הכלל הם המבליטים את הכלל. ומשבח אני את המשיב, שלא ניסה אף ברמז להעלות את האפשרות, שמא אסירים אלה או מי מהם בלאו הכי אינם רגילים למיטות למשכבם בלילות. הסטנדרטים חייבים להיקבע לפי צרכיו המינימליים של אדם מן היישוב. וכל עוד כופים אנו על אסיר - ולו גם בא אל קרבנו כאורח בלתי קרוז או כאויב ומתנכל - לחסות בצל בית-סוהר בישראל, זכאי הוא לתנאי חיים על-פי אותם סטנדרטים מינימליים היאים לאדם בישראל, וחייבים אנו להבטיחם ולהעניקם לו.

לעניין הסטנדרטים המינימליים במדינה כתיקנה יש לנו אילן גדול להיתלות בו, הלא הן "תקנות הסטנדרט המינימלי לטיפול באסירים", שנעשו בקונגרס הראשון למניעת פשע

= 540 =

ולטיפול בעבריינים בשנת 1955, ושאושרו בהחלטות פורמליות של המועצה הכלכלית והסוציאלית של אומות המאוחדות בשנות 1957 ו-1977. בסעיף 1 לתקנות אלו נאמר, כי מושתתות הן על "קונסנסוס כללי של הדעות שבימינו" ושהן משקפות את אשר "מקובל הוא בדרך כלל כעקרונות טובים ופרקטיקה טובה בטיפול בעבריינים וניהול מוסדות". בסעיף 2 נאמר, שעל-אף ההבדלים הגדולים שבין האומות לעניין רמתן החוקית, הסוציאלית, הכלכלית והחינוכית ותנאיהן הגיאוגרפיים, הרי קובעות תקנות אלו את התנאים המינימליים שניתן להסתפק בהם. סעיף 6 לתקנות אלו קובע לאמור:

"(1) יש לבצע תקנות אלו ללא צדיה. לא תהא הפליה בשל גזע, צבע, מין, שפה, דת, דעה פוליטית או אחרת, מקור לאומי או חברתי, רכוש, לידה או מעמד אחר.

(2) מאידך גיסא, מן הצורך הוא לכבד את האמונות הדתיות ואת הצווים המוסריים של החברה אשר אליה שייך אסיר".

בסעיף 10 נקבע, שכל מתקני השינה צריכים להתאים לכל הדרישות הבריאותיות, וזו לשונו של סעיף 19:

"לכל אסיר יש לספק מיטה נפרדת, בהתאם עם סטנדרטים מקומיים או לאומיים, וכן כלי מיטה נפרדים ומספיקים שיהיו נקיים בשעת נתינתם ושומרים היטב ושיוחלפו לעתים קרובות עד כדי הבטחת נקינותם".

אשר לסטנדרטים "המקומיים או הלאומיים" האמורים כאן, חוששני, שעד שנחפש אותם בבתי המגורים שברחבי המדינה, נוכל למצאם בבתי הסוהר שלנו עצמם: הרי מן המוסכמות היא, שכל האסירים "הרגילים" בכל בתי הסוהר בישראל, אסיר אסיר ומיטתו הנפרדת שלו. זהו הסטנדרט המקומי והלאומי שלנו, ולכאורה אין שום מקום להפלות בכגון דא בין אסיר "רגיל" לבין אסיר "ביטחוני", על כל פנים אין בתקנה 19 הנ"ל דבר או חצי דבר, שהיה מצדיק שלילת מיטתו הנפרדת מאסיר אך בשל חששות "בטחוניים".

בארצות-הברית של אמריקה קיים ארגון-גג של כל בתי הסוהר שבמדינות שונות, ששמו היה AMERICAN PRISON ASSOCIATION ושונה בינתיים ל-CORRECTIONAL ASSOCIATION AMERICAN. בשנת 1930 אישר ארגון זה תקנון לניהול בתי הסוהר בשם "הצהרת עקרונות". עיקרון 33 לעקרונות הללו קובע, שיש לספק לכל אסיר שלד-מיטה, מיטה, וכלי מיטה, כולל סדינים וכרס, "לא יקרים אבל הולמים" ("DECENT"), ויש להחזיקם נקיים, מאווררים וללא שרצים. עקרונות אלה שוכתבו בשנת 1960, ובנוסחם החדש חסר הפירוט המדוקדק, ובמקומו באו כללים. עיקרון 16 לכללים אלה קובע לאמור:

"עקרונות האנושיות וכבוד האדם שבהם אנו דוגלים, מחייבים שעבריינים הנושאים עונשם ייהנו מכל הסטנדרטים המקובלים של חיי תרבות ויחסי

אנוש תרבותיים. מזונם, ביגודם וסדורם אסור שירדו למטה מן הסטנדרדים המקובלים. יש להעניק לאסירים את הנוחות הרגילה שבה בעקבות ההתקדמות הטכנולוגית..."

(מובא אצל 204, 90 (EATON, STONE WALLS NOT A PRISON MAKE (1962).

אכן חוששני, שיש בהשכבת אסירים על הרצפה, וזו גם על מזרנים, משום התעללות אנאכרוניסטית שאינה עולה בקנה אחד עם הנוחות הבאה עם "ההתקדמות הטכנולוגית" שהיא מנת חלקנו. התקופות אשר בהן נהגו לזרוק אסירים לבורות אפלים ולהשכיבם על האדמה הרטובה, או שבהן לא היו בבתי הסוהר לא מיטות לשכב עליהן ולא כיסא לשבת עליו - חלפו עברו להן. האסיר-המשורר המפורסם מן המאה ה-15, PRANCOIS VILLON, מונה בראש תלאתיו ומכאוביו של האסיר בצרפת את חוסר המיטה:

"...HE LIES DOWN ON THE GROUND AND HAS NO BED..."

אלא אומרים לנו ששיקולים ביטחוניים כבדי משקל חייבים להכריע את הכף למניעת מיטות מאסירים מסוימים אשר הם מועדים לפשוע ועלולים להשתמש במיטות או בכרעיהן או בארוכותיהן כמכשירי פשיעתם. רחוק אני מלזלזל בשיקולים אלה. טענת המשיב, שיש בין האסירים "הביטחוניים" רבים הפועלים על-פי פקודות צבאיות או מעין-צבאיות מבחוח לשם הסתה למרד או התנכלות אחרת כיוצא בזה, בגדר אומדנא מוכחת היא; והסוהרים, שעליהם מוטלת המשימה הקשה לעמוד במלחמה מתמדת עם מתנכלים מבפנים, ראויים לעידוד ולהערצה. אבל גם שיקולים אלה וכיוצא באלה אין בהם כדי לגרוע מן הסטנדרדים המינימליים שאמרנו: לא רק בתי הסוהר שלנו מצטיינים באוכלוסיה של פושעים מועדים ומסוכנים ביותר, בעלי-בלי-מעצורים, כולל טוריסטים למיניהם ולמטרותיהם הפוליטיות, וכולם עלולים לעשות מיטותיהם כלי משחית לחבל ולהכות בו, ולא שמענו עוד, שמי שהוא העלה על הדעת לקחת מאת אסירים כאלה את מיטותיהם אך בכדי למנוע בעדם את השימוש בהן או במרכיביהן לשם חבלה או התקוממות. למעשה, מודים גם שלטונות בתי הסוהר שלנו, שיש דברים שעל-אף היותם כלי מסוכנים בידי זוממי מזימות רעות, לא ישללו אותם גם מן האסירים המסוכנים ביותר: טול את כלי האוכל, שכבר משלתים משל בראשית דבריי. אין זאת כי אם אמנם סבורים השלטונות, שלעניין מיטות המדובר הוא אך בנוחות בלבד, ואילו לעניין כלי אוכל, למשל, המדובר הוא בצורך חיוני של ממש, ובזאת טעותם.

אפילו מוצדקים או מוסברים חששותיו של המשיב מפני שימוש לרעה מיטות שיסופקו לאסירים אלה או מקצתם, אין בחששות אלה כדי להצדיק הירידה אל מתחת לסטנדרטים המינימליים שלנו. כשם שאנו זנים ומפרנסים ומרפאים את הפושעים על-אף חששותינו המוצדקים והמוסברים, שבכך מקיימים ומגדלים אנו מהרסים ומחריבים, כן שומה עלינו לשמור גם אצלם על דמות האדם וכבודו ולא לשכוח שגם הם נבראו בצלם.

ואם יש תקווה לאחריתם, טמונה היא במידות האנושיות שנעורר בהם על-ידי שנפגין אותן כלפיהם: אם ננהג בהם כבני-אדם, יש תקווה שהם גם הם ילמדו לנהוג כבני-אדם.

כל אסיר בישראל, תהא סגנתו אשר תהא, וללא הבדל דת או לאום או השתייכות פוליטית, זכאי למיטה נפרדת משלו, כל זמן מאסרו. ועליו הכתוב אומר: "יגעתו באנחתי אשחה בכל-לילה מיטתי, בדמעת ערשי אמסה" (תהלים ו, ז[א]).

אשר על-כן מציע אני לעשות את הצו-על-תנאי למוחלט.

השופט ' כהן: 1. ברצון רב הייתי מצטרף למסקנה, שאליה הגיע חברי הנכבד, מ"מ הנשיא, לולא נימוקים כבדי משקל, שלדעתי עומדים למכשול בפני מתן צו מוחלט במקרה דנא. לכאורה, סירוב לספק לאסירים ביטחוניים מיטות למשכבם מראה על קשיחות ועל היעדר התחשבות בצרכים יסודיים של האסירים, ואין מקום לספק, שכדי להצדיק סירוב כזה, חייבות להתקיים סיבות רציניות ביותר. בניגוד לדעת חברי הנכבד, אני סבור שהתצהיר שהוגש מטעם המשיב מגלה סיבות כאלה.

2. חברי הנכבד שם את הדגש על כך, שהמשיב רואה בעובדה, שאין לאסירים מיטות, "אי-נוחות מסוימת הנגרמת לעותרים". אכן נמצא ביטוי כזה בעיקרי הטיעון מטעם המשיב (בסעיף 5). לדעתי, זהו ביטוי בלתי מוצלח שיצא מקולמוסו של סגן בכיר לפרקליט המדינה שחתם על עיקרי טיעון. אולם תשובת המשיב נמצאת בתצהירו של נציב שירות בתי הסוהר, ובאותו תצהיר מפורטות עובדות רבות, שבהן מוצדקת עמדת הנציב. אין למצוא בתצהיר זה כל גישה של זלזול לגבי הדרישה, שלאסירים יספק ריהוט מינימלי המקובל בחברה תרבותית. לא הייתי על-כן מייחס כל חשיבות בבחינת שיקולי המשיב לאותו ביטוי בלתי מוצלח, שנראה לי רק כפליטת קולמוס.

3. כדי להעמיד את הדברים על דיוקם, מן הראוי, לדעתי, להביא במפורט את העובדות אשר פורטו בתצהיר נציב השירות. כאן יש להוסיף שהעותר, שלא היה מיוצג בפנינו על-ידי עורך-דין, לא סתר ולא הכחיש כלל את העובדות שבתצהיר המשיב.

לפיכך עלינו לקבל את העובדות האלה כמכוחות, ואין לנו כל יסוד להטיל ספק בנכונותן.

על-פי האמור בתצהיר, אין זה נכון להגיד שהאסירים הביטחוניים ישנים על רצפה. נאמר בסעיף 6 של התצהיר כי "כל האסירים ישנים על מזרונים משופרים העשויים פלטת ספוג עם צפוי בד שמידותיהם 1.97 X 0.71 מ' ועוביים 8.5 ס"מ. מזרונים אלה נוחים והם מונחים על רצפת התא. בשעות היום ניתן גם לקפל את המזרונים".

על-פי תיאור זה של משכבם של האסירים לא הייתי מושהה את סבלם לסבלו של האסיר-המשורר המפורסם מהמאה ה-15, FRANCOIS VILLON, אשר קבל על כך, שאסיר

= 543 =

בצרפת, באותו זמן, שכב על קרקע. אכן, משכב כזה איננו "מיטה", אך בוודאי אין להשוותו לשכיבה על אדמה או על רצפה.

4. בתצהיר נציב השירות נאמר בסעיף 7, שניסיון העבר לימד את שירות בתי הסוהר "כי מיטות, שולחנות וכסאות או חלקים שנעקרו מהם, שמשו אסירים (פלילים ובטחוניים) בעת התקוממות, התפרעות או נסיון בריחה". באותו סעיף מובאות דוגמאות שונות של שימוש כזה, שנעשה על-ידי אסירים בחלקי ריהוט שסופקו להם בדוגמאות אלה לא תמיד ברור, האם הן מתייחסות לאסירים ביטחוניים או לאסירים פליליים, ואני מוכן להניח, שבאותם מקרים, שלא צוין בדוגמאות באיזה סוג אסירים מדובר, הכוונה היא לאסירים פליליים. בין היתר מסופר שם על התקוממות שהייתה בכלא שאטה ביום 26.8.73, שבה קבוצת אסירים פרצה בעזרת מיטה דלת אחד התאים ופרצה החוצה, והאסירים היכו אלה את אלה במהלך ההתקוממות במקלות שנעקרו משולחנות, בכסאות ובחלקי מיטות ברזל. דוגמא נוספת, המתייחסת לאסירים ביטחוניים, הוא מקרה שנתגלה ביום 18.11.76 בכלא באר-שבע, כאשר אסירים ביטחוניים הצליחו להשיג לתאם מוט ברזל שנלקח מאזור בנייה, ובעזרתו חפרו מתחת לאסלת בית השימוש בור בעומק של 2.5-3 מטר בניסיון לחפור מנהרה כדי לברוח מבית הכלא. לא אעמוד על דוגמאות אחרות, שגם בהן מובאים מקרים של שימוש בחלקי מיטות ובחלקי ריהוט אחרים למעשי אלימות.

בסעיף 8 של התצהיר מובאות דוגמאות של מקרים, בהם אסירים ביטחוניים בבתי-כלא שונים ביצעו מעשי אלימות כלפי אסירים ביטחוניים אחרים במסגרת פעולות חקירה או ענישה וכן כלפי סוהרים. מקרים אלה מראים, שאין אסירים ביטחוניים נמנעים מפעולות אלימות להשגת המטרות שהציבו בפניהם. העותר הצהיר בפנינו, שהוא וחבריו אינם עושים פעולות אלימות. אך גם אם דבר זה נכון לגבי העותר, אין בכך כדי להעיד, שהסכנה הצפויה ממעשי אלימות מצד כלל האסירים הביטחוניים איננה ממשית, בין אם אלימות זו מופנית כלפי אסירים ביטחוניים אחרים, אשר חשודים באי-נאמנות לארגונים, שבשם פעלו, או באי-ציות למנהיגים, ובין אם היא מופנית כלפי הסוהרים. על סכנה זו מעידים גם הדברים שבסעיף 9 של תצהיר נציב השירות, שבו נאמר, שבחיפושים הנערכים אצל אסירים ביטחוניים נמצאים מדי פעם חפצים המיועדים בעליל למעשי אלימות, כמו שרשרת ברזל, מוטות ברזל וכדומה.

כל האמור לעיל מצדיק את מה שנאמר בסעיף 10 של תצהיר נציב השירות, ש"מיטות, שולחנות וכסאות הם פוטנציאל בלתי נדלה של כלי משחית". בהמשך התצהיר נאמר עוד, שהצבת מיטות יכולה להקל על פעולות קידוח בקירות או רצפה לשם בריחה, על חיסול חשבונות על רקע אידיאולוגי וכדומה.

5. אין מקום לספק, שגם בקרב אסירים פליליים נמצאים אנשים אלימים, שיכולים לעשות שימוש, ואף עושים מפעם לפעם שימוש, בחלקי ריהוט לפעולות אלימות נגד

= 544 =

אסירים אחרים או נגד הסוהרים, ונעזרים בחלקים אלה לניסיונות בריחה. אף-על-פי-כן לא נמנעו מיטות מאסירים פליליים. השאלה היא, אם הפליה זו בין אסירים פליליים לבין אסירים ביטחוניים היא מוצדקת.

טעמים להצדקת הפליה מפורטים בסעיף 14 של תצהיר נציב השירות, ותמציתם היא - שהאסירים הביטחוניים הם גוף מאורגן הפועל כגוף אידיאולוגי אחיד, וזה על-פי הוראות מנגנון ארגוני, שאותו מקיימים אסירים אלה בכל בית-כלא, והמחליט על פעולות האסירים, תוך הפעלת משמעת חמורה ואמצעי ענישה המגיעים עד כדי חיסול פיזי של הסרבנים. בין היתר נאמר בתצהיר, שאסירים ביטחוניים מסרבים לצאת לעבודה ומקיימים פעולות קולקטיביות אחרות המראות על משמעת ועל מנהיגות היכולה לכפות משמעת כזאת. כן נאמר בתצהיר, שאסירים ביטחוניים בבתי-כלא מקבלים הנחיות והוראות לפעולה מארגוני חבלה שונים, ומוציאים לפועל הוראות אלה.

האופי המיוחד הזה של התארגנות האסירים הביטחוניים, התארגנות מביאה לידי ביטוי עיונות לשלטון, מצדיק, לדעתי, את מסקנת המשיב, שהאמצעים הביטחוניים שיש לנקוט כלפי האסירים הביטחוניים חייבים להיות חמורים יותר מאשר האמצעים הביטחוניים הנקוטים כלפי אסירים פליליים. ההפליה, שעליה קובל העותר, איננה על-כן הפליה פסולה. היא איננה

נובעת משיקולים פסולים, אלא משיקולים ענייניים של שמירה על הביטחון בבתי הסוהר. חברי הנכבד ציין בפסק-דינו, שאין בלבו "שמץ ספק בתום לב וכנות מניעיו של המשיב". בהתחשב עם העובדות, שפורטו בתצהיר, אין אני רואה כל סיבה, שאנו נפסול את שיקוליו של המשיב, שאינם שיקולים זרים לעניין, וכאמור נובעים ממניעים כנים של שמירה על הביטחון בבית הסוהר.

6. בהחלטה שניתנה על-ידי בית-משפט זה (מפי הנשיא השופט לנדוי) ביום כ' בסיוון תש"ם (4.6.80) סירב בית המשפט להוציא צו-ע-תנאי בקשר עם מרבית תלונות העותר. בהנמקת סירוב זה נאמר כי: -

"אין לנו להתערב לשנוי אמצעי הבטחון המיוחדים ששרות בתי הסוהר מצא לנחוץ לנקוט בניסבות אלה".

דברים אלה נאמרו לגבי דרישה להשוואת התנאים בין בית הכלא באשקלון, שבו נמצא העותר, לבין בתי-כלא אחרים. העובדה, שהוצא צו-על-תנאי לגבי עניין המיטה, אינה מראה על עמדתו של בית המשפט, לפני שבית המשפט קיבל את תצהיר המשיב, אלא רק ניתן לראות בה סימן, שעניין שלילת המיטה נראה לבית-משפט זה חמור יותר מאשר הקבלנות האחרות של העותר.

7. חברי הנכבד מוצא סימוכין לעמדתו בתקנות הסטנדרד המינימלי לטיפול באסירים, שנתקבלו בקונגרס הראשון למניעת פשע ולטיפול בעבריינים בשנת 1955, והוא מדגיש,

= 545 =

שנאמר בסעיף 1 של התקנות, שהן מבוססות על "קונסוסוס כללי של הדעות שבימינו". ברם הודגש באותן תקנות (בסעיף 2), שבהתחשב עם השוני הניכר בתנאים משפטיים, חברתיים, כלכליים וגיאוגרפיים שבין חלקים שונים של העולם, ברור, שלא בכל המקומות ולא בכל הזמנים ניתן לבצע את כל התקנות, אלא הן מיועדות להמריץ את המאמץ להתגבר על הקשיים המעשיים העומדים כמשול בהפעלתן. עוד יש להוסיף, שבשנת 1971, היינו 16 שנה לאחר שנתקבלו התקנות, הן לא קיבלו תוקף של דין בשום מדינה, ובאותו מועד שום מדינה בארצות-הברית לא חקקה קודקס של זכויות אסירים

(ראה: 342 (L. ORLAND, JUSTICE, PUNISHMENT, TREATMENT (NEW-YORK, 1973)). בין היתר אנו מוצאים בתקנות אלה הוראה (בסעיף 9), שכאשר סידורי שינה הם בתאים אינדיבידואליים או בחדרים, לכל אחד מהאסירים יינתן בלילה תא או חדר עבור עצמו בלבד. עיון בתקנות מראה, שאמנם כולן רצויות הן וטובות, אך ספק רב אם בהרבה מדינות דמוקרטיות ותרבותיות ניתנים לאסירים תנאים, אשר אף בקירוב דומים לתנאים שנקבעו בתקנות. כולנו ערים לכך, שעונש מאסר הוא עונש כבד ביותר, וייתכן שבעתיד הוא יראה כעונש בלתי אנושי ואכזרי ותימצא הדרך לביטולו כליל, אך אין במשאלת לב זו כדי להביא להתעלמות מהמציאות ולהעמיד את הרצוי במקום המצוי. אין אני מוצא כל אפשרות, שנראה בתקנות אלה, במצב הנוכחי, מגילת זכויות של אסירים, בין אם אלה אסירים ביטחוניים ובין אם אלה אסירים פליליים.

8. חברי הנכבד מביע תקווה, כי נעורר באסירים הביטחוניים מידות נושיות על-ידי כך, שאם "ננהג כבני-אדם, יש תקווה שהם גם הם ילמדו נהוג כבני-אדם". מסופקני אם ניתן "לקנות" את ליבם של אסירים ביטחוניים על-ידי הטבות שונות בתנאי המאסר. לפי ניסיון החיים, במיוחד כשמדובר באסירים אשר מונחים על-ידי טעמים לאומיים אידיאולוגיים, חוששני שזו תקוות שוא.

9. על-אף שהגעתי לכלל דעה, שיש לבטל את הצו-על-תנאי, נראה לי, שמן הראוי שהשאלה, האם ניתן למצוא סידורים להספקת מיטות או מתקנים המבטיחים מקום משכב בדומה למיטות לאסירים ביטחוניים, ראויה לדיון מעמיק על-ידי מומחים לדבר, במגמה למנוע מצד אחד את הסכנות הביטחוניות, שעליהן מדובר בתצהיר מטעם המשיב, ומצד שני לספק לאסירים ביטחוניים מקומות משכב מתאימים יותר מאלה הניתנים להם כיום. מן הראוי, שתיערך בדיקה מפורטת כזו, בין אם הדבר ייעשה על-ידי ועדה שתמונה על-ידי שר הפנים, בין אם תדון בכך ועדה מתאימה של הכנסת, אשר מתפקידה לבדוק את המצב בבתי הסוהר. בנתון להמלצה זו, יש, לדעתי, לבטל את הצו-על-תנאי ולדחות את העתירה.

השופט מ' אלון: היו בפני דבריהם של חברי הנכבדים, מ"מ הנשיא ח' והשופט י' כהן, עיינתי ושקלתי בהם, ונראה לי, כי יש לדחות את העתירה.

= 546 =

שעה שבית-משפט זה דחה על הסף טענותיו השונות של העותר בעניין תנאי מאסרו, בהנמקה מפורטת מפי הנשיא לנדוי, נותר הוא להוצאת צו-על-תנאי בעניין שלילת מיטה מאת העותר. הטעם לכך מבורר הוא. שלילה זו אמצעי חמור וקשה הוא, וביקשנו להיווכח בשניים: אם אמנם נתנו הגורמים המוסמכים את דעתם ולבם כדבעי בהעדיפם את צורכי הביטחון של הסוהרים והאסירים על הצורך האלמנטרי של האדם - כל אדם באשר הוא - למיטה עליה יניח את ראשו; וכן מה טיבו של התחליף למיטה הניתן לעותר, ואם תחליף זה עומד בדרישות המינימליות ההכרחיות ללינתו של אדם בן תרבות, הנברא בצם. מתצהיר התשובה של נציב שירות בתי הסוהר אני למד, כי שלטונות בית הסוהר שקלו ועיינו היטב בדילמה קשה זו שעמדו בפניה. על יסוד מקרים ומעשים רבים בעבר, באו למסקנה, כי קיימת סכנה גדולה ומוחשית במציאותן של מיטות

בתאי האסירים הביטחוניים, הן לשלומם של הסוהרים והן לשלומם של אותם אסירים, שחדלו לשתף פעולה עם האסירים האחרים; וכבר עמד חברי הנכבד, השופט י' כהן, על האמור בתצהירו של נציב שירות בתי הסוהר, ודעתי כדעתו, שיש בו כדי להוכיח קיומם של נימוקים כבדי משקל ורציניים מאוד המצדיקים את ההחלטה, שנתקבלה על-ידי שלטונות בתי הסוהר שלא לספק את המיטות. וכן עולה מתצהיר התשובה האמור, שמשנאלצו שלטונות בית הסוהר להחליט כן, עשו ככל אשר לאל-ידם לתת לאסירים תחליף למיטות שהם "מזרונים משופרים העשויים פלטה ספוג עם ציפוי בד שמידותיהם 0.711.97 X מ' ועוביים 8.5 ס"מ. מזרונים אלה נוחים והם מונחים על רצפת התא". נראה לי, כי אין מקום אתנו להתערב בהחלטות האמורות של שלטונות בית הסוהר, שנתקבלו לאור ולאחר שיקולים סודיים ורציניים אלה, ומצטרף אני להמלצתו של חברי הנכבד לקיים בעניין אנושי רגיש זה בדיקה נוספת בעזרתם של מומחים, במיוחד כדי לשפר ככל האפשר את טיב יצועיהם של האסירים, ששלטונות בית הסוהר נאלצים לשלול מהם את המיטות.

לדעתי, יש לדחות את העתירה ולבטל את הצו-על-תנאי.

הוחלט ברוב דעות לבטל את הצו-על-תנאי.

אין צו להוצאות.

ניתן היום, י"ז בכסלו תשמ"א (25.11.80).